

Şerigata düşünmek

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 26 января, 2025

Şerigata düşünmek ŞERIGATA DÜŞÜNMEK

kitapcy.ru

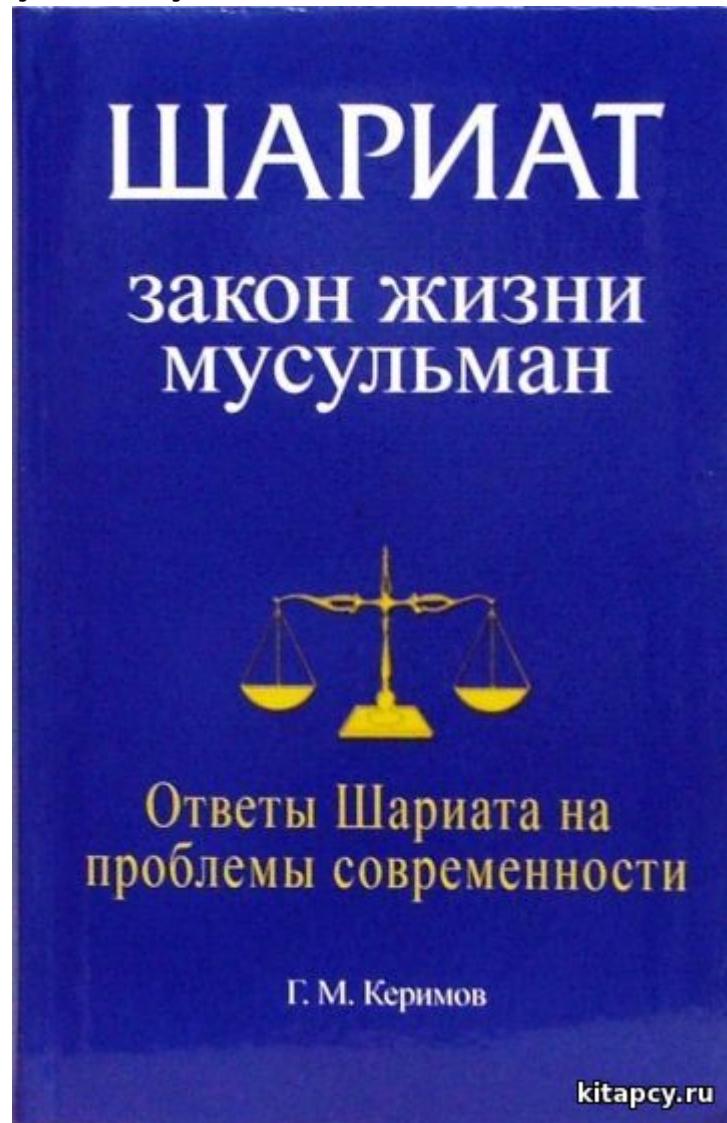
Günümüzde «şerigat» ýaly çylşyrymly we çapraz düşünje az. Sözüň etimologiyasynda seredilende, yslamdan öñem bolandygy belli. Özem “sari'ah” sözi arapça ýaly ibrany dilinde-de «gidilmeli ýol manysynda ulanyldy. (Geň galar ýaly zat ýok, iki diliňem köki arameý diline baryp birikýär).

Sözüň manysy boýunça alymlar dürli pikirleri öñe sürdi: Käbirleri «suw üýşmegine barýan ýol», käbirleri «mukaddeslige uzaýan ýol» diýip düşündirdi. Käbirleri bolsa, «haýwanyň içki organlary bilen pal atmak» manysynda ulanylýandygyny orta atdy. Jedeller dowam edýär...

Sözleri dürli-dürli bolsa-da, dini manysyna gelsek, Töwrata, Injile, Gurhana görä, şerigat – Hudaýyň kanunu...

Şerigat sözi hernäçe Allanyň üýtgewsiz ylahy kanunyna yüzlense-de, bu boýunça hem dürli-dürlilikler bar: Çünkü bu yüzlenme musulman alymlara görä fykh-yislam hukugy bilen çapraz düşýär! Bir manyda ýüzlerçe ýyllap şerigatyň praktiki amal edilişi yslam hukukçylarynyň orta goýan fykhy bilen «wagta» laýyklandy...

Hawa, şerigat taryhyň dürli döwürlerinde yslamda geçginli ýeke-täk hukuk sistemasy bolmady. Tradision sud, syýasat, ykdysadyýet kararlarynda kömekçi «çeşme» hökmünde ýer aldy. Gurhanyň ýany bilen sünnet, akyl ýöretme-kyýas we awtoritar çeşmesi hasaplanan yslam alymlaeyň garaýyşlary-ijma esasy gollanmalar hökmünde ulanylyp gelindi we häzirem ulanylýar... Sonuň üçinem:

* * *

Häziriň musulman dünýäsinde şerigata bolan çemeleşmeler uly tapawutlylyklar görkezýär. Mezhepleriň, toparlaryň gürrüñine giribem durjak däl. Sonsuzam YSYD-yň nukdaýnazaryndan habardarsyňyz: gäbazan terrorçylat şerigaty propoganda guraly hökmünde ulanýar.

Eýran, Saud Arabystany ýaly ýurtlaryň biri-birinden tapawutly şerigat amallaryny bilyänsiňiz.

Yrak, Pákistan, Alžir ýaly ýurtlar konstitusiýalaryna şerigaty

«kanunlaryň baş sakasy» diýip goýsalar-da, ahyrky kararlary saýlanan parlament agzalary çykarýar. Sudlarda din alymlary işlänok!

A Türkié?

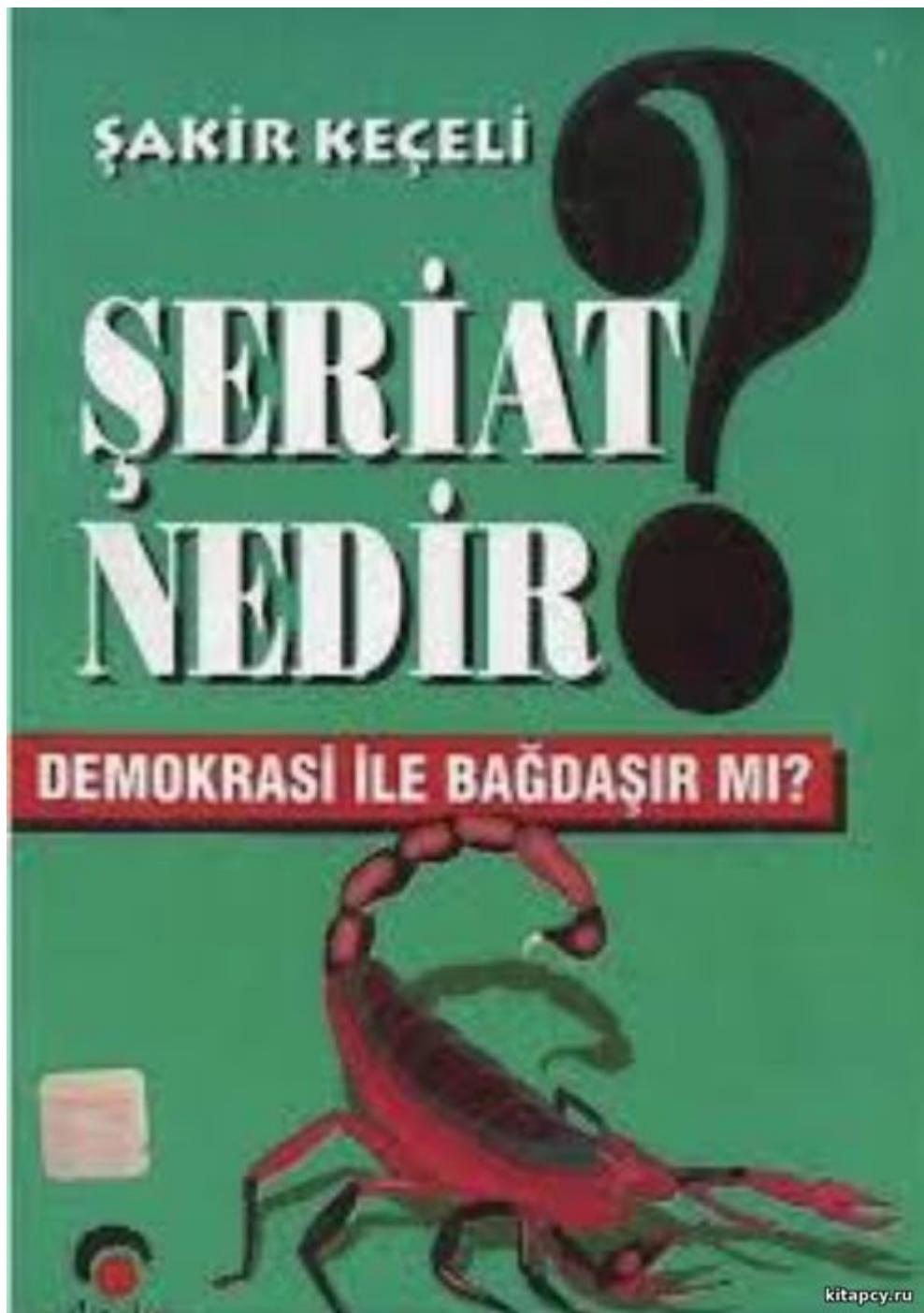
Ogurlyk edeniň eli kesilýärmi? Bürenjek atynmaýana jeza berilýärmi? Zyna etmişinde dört sany kämillik ýasyna ýeten erkegiň şayyatlygy gözlenýärmi? Dinden çykanlar öldürilýärmi? Prosent (göterimine pul bermek) we alkogol meselesiniň gürrüñinem etjek däl!

Türkié dünýewi, hukuk döwleti...

Galyberse-de:

Strasburgdaky Ýewropanyň Adam hukuklary boýunça Sudy birnäçe derňew işinде şeeigatyň «demokratiýanyň esasy prinsipleri bilen badaşmaýandygyna» karar berdi.

Beýleki bir ýanda Kair konferensiýasynda Yslam hyzmatdaşlygy guramasy adam hukuklaryna (gomoseksualizme garşıy çykyşy ýaly) diňe yslama gabat gelen ýagdaýynda hormat goýup biljekdigini beýan etdi.

* * *

Amerikan düşünje guramasy «Pew» ylmy-barlag merkezi tarapyndan 39 ýurtda geçirilen «Şerigat düzgüniniň bolmagyny isleýäñizmi?» pikir soralşygyna «hawa» diýenleriň görkezijisi şeýleräk boldy:

Owganystan (99%), Yrak (91%), Malaýziá (86%), Pákistan (84%), Marokko (83%), Bangladeş (82%), Müsür (74%), Indoneziá (72%), Efiopiá (65%), Mali (63%), Tunis (56%), Gyrgyzstan (35%), Täjigistan (27%), Albaniá (12%) Türkié (12%), Gazagystan (10%), Azerbaýjan (8%)...

Iň başynda-da aýdyşym ýaly şerigat düşünjesine dogry düşünmek hemiše elmydama boldy, amallary hemiše jedelli boldy. Mysal üçin, Osmanlyda ulamalaryň şerigat ýoly bilen sultanlygy gysymynda saklamagy, çykarylýan käbir kararlara sözünü geçirip-geçirmändigi ýaly.

Emma... Işıň gözden sypdyrmasyz magnawy tarapy bar:

Şerigat diňe kanuny höküm däl – ýurdumyzdaky köp musulmana görä, cuňňur we ahlak metafiziki prinsipleri göterýän ýasaýış-durmuş manysyna eýe. Klassyky hisbe (hasap) doktrinasy ýaly, Gurhan ýagşylygy ündeýär, erbetligi gadagan edýär.

Şeýdibem... Şerigat wagtyň geçmegi bilen hukuk manysyndan has beter ýurdumyzda «musulman medeniýetini ýaşamagyň» manysyna öwrüldi...

Şol sebäpli-de adamlar şerigata gönükdirip aýdylýan gaty-gaýrym sözleri dinine-yslam gymmatlyklaryna garşy küpür hasaplaýar.

Gödeklik nämä gerek. Dürli pikirde bolmagyñyz ne Atatürkke, ne-de yslam gymmatlyklaryna sögünip biljekdigiňizi aňlatmaýar...

Soner YALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 21.02.2024 ý. Publisistika